

Két évtizede annak, hogy Bartók Béla itthagytott bennünket, de nagyságának felismerésén túl kivételes tehetségének megismerését még nem mondhatjuk a magunkénak. Kétségtelen, hogy az első lépéseket megtettük ugyan ennek érdekében, de részünkről ez nem annyira kezdeményezés, mint sokkal inkább kötelesség volt. Amivel jellemeleg elégedettek lehetünk, egyedül az, hogy művészetének népszerűsítésében világviszonylatban az élen járunk, s hogy munkánkat hozzá méltó színvonalon végezzük: hangversenydobogón, rádióban, nanglemezen egyaránt világszinten mozog a magyar művészek teljesítménye.

Valósággal Bartók-reneszánszot élünk, s így érthető, hogy a világ zenei közvéleménye fokozódó érdeklődéssel fordul a nagy magyar zeneszerző emberi és művészi arca felé. Többet akarnak tudni életpályájáról, alaposabban akarják tanulmányozni alkotómódszerét, kulcsot keresnek az ember és az alkotó vonzó egységének igazabb megismeréséhez. Mindehhez csak alapvető kutatások eredményein keresztül vezethet az út, de sajnos, Bartók-filológia máig nincs, most kell mindenhez hozzálátni. Mi tagadás, e hatalmas munka megkezdése bizony jócskán megkésített, de azért korántsem jóvátehetően. Hiszen közöttünk él és alkot még Bartók generációja, így a forrásértékű adatok megmentésének tehát minden feltétele adva van.

Erre a nemes feladatra vállalkozott a Bartók Archivum és vezetője, a világhírű zenetudós, Denijs Dille professzor, amikor megindította a Bartók- emlékek nemzetközi gyűjteményét, a *Documenta Bartókiana*-t. A vaskos füzetekben megjelenő kiadvány sajtósági műfajánál fogva meglehetősen vegyes arculatú. Valamennyi közlemény közös kritériuma azonban a Bartók szemlévéhez való szorosabb vagy lazább kötődés. Ettől eltekintve egymást váltják a legkülönfélébb adattípusok: Bartók kézirati- és kottatöredékei, tőle és hozzá írt levelek, emlékek, hangverseny-prospektusok méltatásai, dedikációk, sajtókritikák, fényképek, sőt karikatúrák.

A szövegközlés, mely nem korlátozó-dik csupán a kéziratokra, filológiai igényes munka. Szedéstechnikájában lehetőség szerint követi az eredeti sorbekezdéseket, jelzi a lapterjedelmeket, megtartja az eredeti nyelvet és betűhív is, viszont nem törekszik teljességre

olyan értelemben, hogy minden, ami nem Bartókra vonatkozik, még a közölt anyagból is kimarad. Mivel a *Documenta Bartókiana* tulajdonképpen németül jelenik meg, minden más nyelven írott szöveg német fordításban is olvasható.

Örvendetes, hogy viszonylag sok eredeti Bartók-írás került már az első két füzetben kiadásra. Levelei Kodályhoz, Ravelhez, Ernst Litzko weimari karmesterhez, Edward J. Dent angol zenetudóshoz és egy ismeretlen román szakemberhez, feltehetően Emanoil Ciomac zenekritikushoz, továbbá rendkívül érdekes és korjellemző önéletrajzai 1905-, 1911-, 1918-, 1921- és 1923-ból. Főképp a Dille professzor által közzétett 1923-as biográfia rejt magában — érthető módon — számos érdekes vallomást Bartók előadó-művészi és zeneszerzői pályafutásának fontos mozzanatairól, nevezetesen arról, hogyan jutott el az ihletet első ízben megtermékenyítő Brahms és Dohnányi hatásától Liszt, Wagner és Richard Strauss zenéjén át Kodály ösztönzésére Debussy pentatonikus fordulatokkal vegyes melódikájáig, majd Stravinskij orosz népzenei hangszerelőségig. A modern zene területén végzett európai kitekintése megerősíti őt programja helyességében, és megelégedéssel állapítja meg: „A mi korunkban tehát az egymáshoz legtávolabb fekvő földrajzi területeken ugyanazok az áramlatok jelentkeznek itt is, ott is egy friss, az utolsó évszázadok alkotásai által nem befolyásolt paraszti zene elemeivel akarjuk a műzenét életteljesebbé tenni.” (II. füzet, 122—123.)

Ami a Bartók személyére és műveire vonatkozó dokumentumokat illeti, szerkesztői tudatosságra vallóan, örvendetes, gazdag anyaggal képviseli magát a Kossuth szimfonikus költeményvel kapcsolatos problémakör. Így például Dille professzor rendkívül érdekes vázlatát adja a mű eszmei genezisének (I. füzet, 75—103.), David Clegg pedig az 1904-es manchesteri bemutató programjának ötoldalas, méltató és elemző szövegét publikálja (I. füzet, 70—75.). Mindezekhez járul Demény János három cikke, melyekben a „Kossuth-szimfónia” fogadtatásának gondosan összeállított filológiai apparátusát találhatjuk összegyűjtve. Az első, mely egyúttal a leterjedelmesebb és leginkább forrásértékű, a bemutató egykorú kritikai sajtóvisszhangját öleli fel és közli szövegszerűen (I. füzet, 30—62.). A másik kettő mintegy függeléke

* 1—2. Hefte. Hrsg. von Denijs Dille. Bartók Archiv. Bp. 1964—1965. Verlag der Ungarischen Akademie der Wissenschaften. 136. (XLIII): 200 S.

ennek az elsőnek: betűrendes felsorolásban külön közli előbb a kritikusok névsorát lexikálisan kiegészítésekkel, és külön a lelőhelyként szereplő folyóiratok és napilapok címjegyzékét párszavas jellemzéssel. Úgy véljük, hogy e rendkívül hasznos, de lábjegyzetbe kívánczoló adatokból kár volt erőszakkal önálló kis közleményt írni.

Érdekes körkép kerekedhet ki majd a további kutatások során arról is, hogyan alakultak Bartók kapcsolatai kortársai-val. Már az első két füzet is gazdag tárháza e témakörnek, melynek — mint mindannyian tudjuk — egyik fontos, külön fejezete lesz Bartóknak Kodályhoz fűződő barátsága. Megható gesztus, hogy az anyagközlések várhatóan hosszú sorát maga Kodály Zoltán nyitja meg két, 1908-ból keltezett levelével (I. füzet, 19—21.). Dille professzor további négy közleményben mélyíti el ezt a témát (I. füzet, 24—29.). Sőt, Zágón Géza Vilmos párizsi leveleit is ő publikálja a levéltár neve alatt — de ez már a többi kortárshoz való viszony kollekciójába tartozik, csakúgy, mint Somfai László igen hasznos cikke a Bartók hagyatékában fellelt, megzenésített librettókról és egyéb színpadi tervekről (II. füzet, 28—52.). A többnyire feledésbe merült szövegeknyvirok között érdekes írói nevek is felbukkannak. Balfás Béla egy táncpantomimmel szerepel

(*Ein kleines Mädchen in der grossen Stadt*), Fülöp Áron pedig, Arany János Csaba-trilógiájának töredékeiből befejezett hun-eposzával kerül be a névsorba. „Csaba” c. „tündéri operá”-ját volta-képpen életrajzírója, Bakóczy Károly dolgozta át librettóvá 1921-ben, tehát egy évvel Fülöp halála után.

Ami a külföldi kapcsolatokat illeti, a Bartók-levelek felsorolásakor utaltunk már az ismert nevekre, ezeket, Denis Dille kutatásai nyomán megtoldhatjuk még Schönberg és Busoni nevével is (II. füzet, 53—76.). Természetes, hogy a névsor egyelőre mitsem sejtet még arányai-ból, de ne felejtjük el, hogy ezen a téren sajnos épp a hazai kutatás tehet legkevesebbet. Reméljük, hogy a *Documenta Bartókiana* füzetei pusztán lé-tükkel segítenek majd felkutatni a kül-földön levő és a legkülönbözőbb magán-levelezések aktacsomóiban lappangó Bartók-anyagot. A folyóiratnak ez a serken-tő szerepe egyben egyik fontos küldetése is határainkon túl.

Az első két füzet nem lebecsülendő eredményei alapján, Denijs Dille professzor és munkatársai úgyszeretetének és kiapadhatatlan energiájának ismer-tében biztosak vagyunk abban, hogy a *Documenta Bartókiana* a tudományos Bartók-kutatás nemzetközileg ismert és elismert, nélkülözhetetlen forrásgyűjte-ménye lesz.

V. KOVÁCS SÁNDOR

ELINDULTAM SZÉP HAZÁMBÓL ...

SZÉKELY JÚLIA ÉLETRAJZI REGÉNYE BARTÓKROL

A „Nagy emberek élete” c. sorozat egyik darabjaként jelent meg az idei könyvnap alkalmából Székely Júlia Bartók-regénye. Szerzője így vall művéről az epilógusban: „Nem életrajzot írtam Bartókról. Erre csak olyan író lenne méltó, aki vele egyenrangú művész. De Bartókról írni kell. Ezer író esetleg el tud róla valamit mondani. Ezek egyiké-nek feladatát igyekeztem elvégezni... Sürgős munka ez, mert egyre kevesebb az élő szemtanú... nem életrajzot, port-rét készítettem; megpróbáltam őt lefesz-teni olyannak, amilyennek láttam, hát-terben a hazával, ahonnan elindult.”

Valóban írni kell Bartókról. Írni min-denekelőtt azért, mert életművét a maga teljességében és összlettségében tökéle-tesen lehetetlen felderíteni. Mert hisz négy teljes életutat sűrített magába ez a termetre rendkívül törekeny, katonai szolgálatra még a háború éveiben is alkalmatlannak minősített zseniális mu-zikus: a zeneszerző, zongoraművész, pe-

dagógus és folklorista önmagában is külön embert igénylő munkáját. A vi-lág — és zömmel mi is — elsősorban vagy kizárólagosan csak zeneszerzői ar-cára emlékszünk. Kétségtelen, hogy eb-ben alkotott legnagyobbat, de köztudó-mású az is, hogy működésének más te-rületeit milyen aránytalanul kevéssé ismerik. Pedig ez is Bartókhoz tartozik. Székely Júlia — maga is zenepedagógus, Bartók-tanítvány — jelentős érdeme pe-dig éppen az, hogy feltárta a pianista, pedagógus és népdalgyűjtő Bartók né-hány lényeges műhelytitkát éppúgy, mint zeneszerzői arculatát. Ez a kis ké-zikönyv legjelentősebb érdeme! Szemlé-letes képsorokat konstruál a Zeneaka-démia 14-es termében mintegy három évtizeden át tanító mester egy-egy zongoraórájának lefolyásáról, szenvedélyes rendszeretéről, mely egész életművét éppúgy jellemezte, mint legapróbb meg-nyilvánulásait. S ha nem is mindig adekvát formában, de mégiscsak sike-